

ALAŞEHİR (SÜLÜN MUSLU PAŞA) HAMAMI

ALAŞEHİR (SÜLÜN MUSLU PASHA) BATH

Aygül UÇAR*

Şakir ÇAKMAK**

Hasan UÇAR***

Öz

Alaşehir, Batı Anadolu’da önemli yerleşimlerden biridir. Hristiyanların Anadolu topraklarında kurduğu ilk yedi kiliseden biri olarak tarihe geçen kent, Osmanlı Dönemi’nde Türk-İslam özellikli çeşitli yapı türleriyle ön plana çıkmıştır. Bu yapılardan biri olan Alaşehir (Sülün Muslu Paşa) Hamamı, Osmanlı mimarisinin zenginliğini yansıtmaya yanında, Alaşehir’de geçmişten günümüze ulaşabilmiş tek hamam oluşu açısından da oldukça değerlidir. Osmanlı hamam mimarisinin genel özelliklerini taşıyan Alaşehir (Sülün Muslu Paşa) Hamamı, kadınlara ve erkeklere ayrı hizmet verecek şekilde, çifte bir hamam olarak tasarlanmıştır. Her iki bölümün de sıcaklığı haçvari, üç eyvanlı, iki halvet hücreli plan şemasına sahiptir. Günümüzde kadınlar bölümü kullanılmayan hamamın erkekler bölümü çeşitli eklemeler nedeniyle özgün plan şemasından uzaklaşmaya başlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Alaşehir, hamam, ılıkılık, sıcaklık, kubbe,

Abstract

Alaşehir is one of the important settlements in Western AnatoliaThe city made history with having first one of the seven churches built by Christians on the Anatolian soil, came to the forefront in the Ottoman period with various Turkish-Islamic building types, came to the forefront in the Ottoman period with various Turkish-Islamic building types. Alaşehir (Sülün Muslu Pasha) Bath which is one of these structures reflects the richness of the Ottoman architecture. The Alaşehir (Sülün Muslu Pasha) Bath, which carries the general properties of the Ottoman bath architecture, is designed as a double turkish bath which will provide separate services for women and men. Both sections have a scheme as cross vault, three iwans (vaulted or domed space recessed from a central hall or court) and two private rooms. With reference to its caldarium, plan and the name of Sülün Muslu

* Dr. Öğr. Üyesi. Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Sanatı ABD, İzmir.
ORCID ID: 0000-0002-6399-970X ♦ E-mail: aygul-ucar@hotmail.com

** Dr. Öğr. Üyesi. Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, İzmir.
ORCID ID: 0000-0001-7317-3023 ♦ E-mail: sakircakmak@gmail.com

*** Dr. Öğr. Üyesi. Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, İzmir.
ORCID ID: 0000-0002-7443-5715 ♦ E-mail: hasan.ucar@ege.edu.tr

Pasha, we think of the building as being built as the end of the 16th and first quarter of the 17th century, considering it as to be very valuable since it is the only bath in Alaşehir which has reached the present from the past. Nowadays, the men section of the bath where the women section is not used starts to move away from the original plan diagram due to various joints. In this article, Alaşehir (Sülün Muslu Pasha) Bath was examined in terms of plan and ornamentation properties and was tried to determine the location in Turkish bath' architecture of the building.

Key words: *Alaşehir, hammam, tepidarium, caldarium, dome,*

Manisa'ya bağlı bir ilçe olan Alaşehir, antik çağlardan günümüze kadar varlığını sürdüren önemli bir yerleşimdir. Hristiyanların Anadolu topraklarında kurduğu *Yedi Kilise*'den biri olan ve o zamanlar *Philadelphia* adını taşıyan Alaşehir, Bizanslılar tarafından askeri üs olarak kullanılmıştır. XIV. yüzyıl başlarında Türk hakimiyetine girmesi sonucu imar faaliyetlerinin Türk-İslam etkili olarak sürdürüldüğü yerleşimde çok sayıda cami, türbe, han, çeşme gibi anıtsal yapılarla birlikte hamamlar da inşa edilmiştir. Yerleşim merkezindeki Alaşehir (Sülün Muslu Paşa) Hamamı, özgün plan şemasını büyük ölçüde koruyarak günümüze ulaşan önemli bir yapıdır.

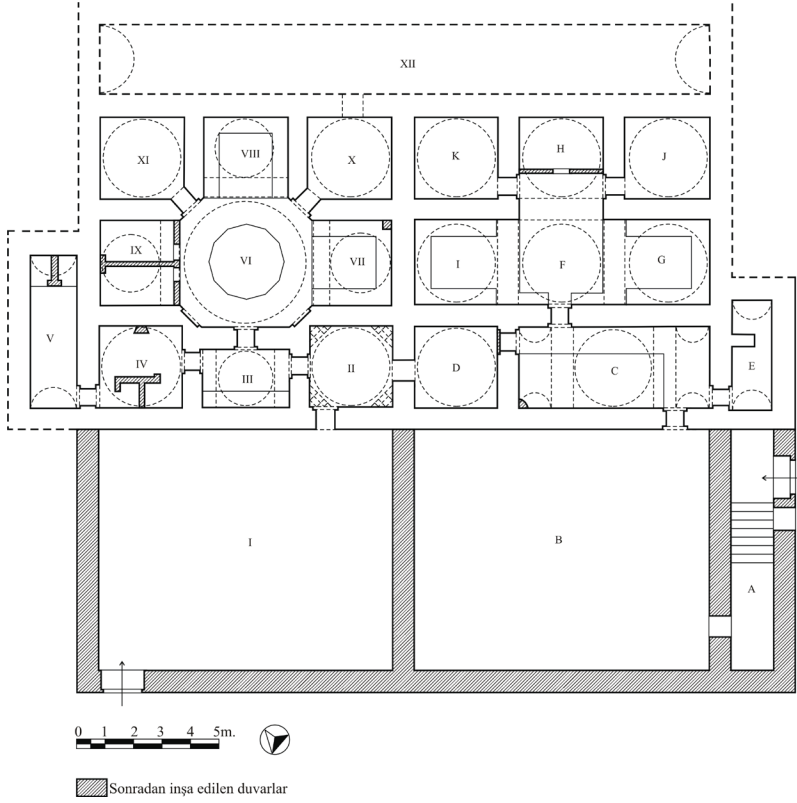
Soğuksu Mahallesi Adil Meriç Caddesi üzerinde, Yıldırım Beyazıt Parkı yakınında yer alan ve günümüzde "Alaşehir Hamamı" adıyla anılan yapı, kaynaklarda "Sülün Muslu Paşa Hamamı" olarak adlandırılmaktadır.¹

Eğimli bir arazi üzerinde yer alan hamam, doğu, batı ve güney kesimlerine bitişik inşa edilen yeni binalar ve kuzeyine yakın zamanda eklenen soyunmalık mekânları nedeniyle dışarıdan algılanamamaktadır. (*Res. 1*) Bugünkü şekliyle yaklaşık kare bir alana oturan yapı, çifte bir hamam olarak tasarlanmıştır. Yapının halen çalışmakta olan doğudaki bölümü erkekler, işlevini sürdüremeyen batıdaki bölümü ise kadınlara ayrılmıştır.

Hamamın her iki kısmı bazı farklılıklar dışında benzer bir plan şemasına sahiptir. Gerek erkekler, gerekse kadınlar kısmı soyunmalık, ılıkılık ve ılıkığa açılan tuvalet ve traşlık mekânları ile *haçvari üç eyvanlı iki halvet hücreli* plana sahip bir sıcaklıktan oluşmaktadır. (*Şek. 1*) Erkekler bölümünde bu mekânlara ek olarak bir de aralık mekânı yer almaktadır. Her iki bölümün de mekânlarının üzerini örten kubbeler dıştan sekizgen bir kasnak içerisine alınmış, (*Res. 2*) kubbeler ve kubbeler dışında kalan yüzeylerin tümü çimento harçla sıvanmıştır.

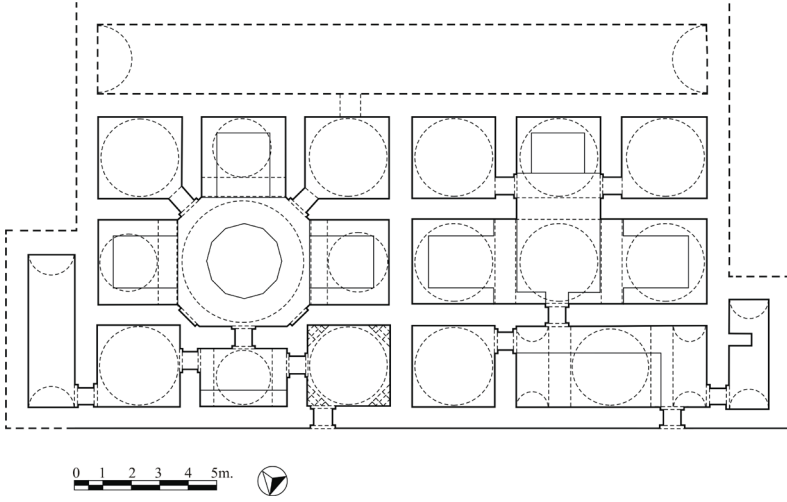
Yapının doğusundaki **erkekler bölümünün** kuzeyinde yapıya sonradan eklendiği anlaşılan bir *soyunmalık* (*Şek. 1 / I*) vardır. İki katlı olarak düzenlenmiş soyunmalıkta yan yana sıralanmış soyunma kabinleri yer almaktadır. Soyunmalıktan kare planlı, üzeri kubbeye örtülü *aralık* (*Şek. 1 / II*) mekânına geçilmektedir. Kubbeye geçiş, içleri testere dişlerini anımsatan kübik çıkıntılarla doldurulmuş tromplarla sağlanmıştır. (*Res. 3*)

¹ Akıncı,1949, 106; Karakaya, 1996, 48.

Şek. 1: Alaşehir (Sülün Muslu Paşa) Hamamı. Plan.

Trompların da içinde yer aldığı sekizgen kasağın köşelerinde, kubbe yuvarlağına geçiş bölgesinde, tali tromp olarak adlandırabilecek küçük kabartma geçiş unsurları görülmektedir. Kubbe üzerinde, ortada daire şekilli bir ışık gözünün çevresinde, dairesel bir düzende yerleştirilmiş 8 adet altıgen şekilli ışık gözü mevcuttur. Soyunmalıktan ulaşımın sağlandığı giriş açıklığının sol tarafında, zeminde, saç ya da sepet örgüsünü anımsatan süslemeye sahip devşirme blok dikkat çekmektedir. (Res. 4) Mekânın batı duvarı üzerine sonradan açılan bir açıklıkla bitişiğindeki kadınlar kısmına ait tıraşlık (Şek. 1 / D) olduğu düşünülen mekân, (Şek. 2) yakın zamanda erkekler bölümüne dahil edilerek havlu kurutulmuş alan haline dönüştürülmüştür. Hamamdaki diğer tüm girişlerin aksine, buradaki giriş açıklığının çöktürme içerisinde olmayışı mekânın kadınlar bölümünün işlevini yitirmesi ardından erkekler bölümüne dahil edilmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Şek. 2: Alaşehir (Sülün Muslu Paşa) Hamamı. Kısmi restitüsyon planı.

Ilıklık (Şek. 1 / III), doğu-batı yönünde uzanan, enine dikdörtgen şekilli bir mekândır. Doğu ve batı duvarlarına birer Bursa kemeri inşa edilerek üzeri kareye dönüştürülen mekân, pandantif geçişli bir kubbeyle örtülmüştür. (Res. 5) Ilıklığın güneyine açılmış bir açıklıkla sıcaklığa, doğusunda yer alan açıklıkla da tıraşlığa geçiş sağlanmıştır.

Tıraşlık (Şek. 1 / IV), üzeri pandantif geçişli bir kubbe ile örtülmüş kare şekilli bir mekândır. Tıraşlığın güney duvarındaki yamuk şekilli baca ile kuzeydeki iki özel hücre yakın zamanda inşa edilmiştir. Mekânın doğu duvarında yer alan bir açıklıkla dikdörtgen planlı *tuvalet* (Şek. 1 / V) ulaşılmaktadır. Kuzey-güney yönlü bir beşik tonozla örtülü mekânın üzerinde altıgen şekilli 5 adet ışık gözü bulunmaktadır.

Sıcaklık, üç eyvanlı ve iki köşe hücreli bir plana sahiptir. Bu şema, S. Eyice'nin "haçvari dört eyvanlı ve köşe hücreli tip" olarak adlandırdığı şemanın bir varyasyonudur.² Sıcaklık, halvet hücreleri ve kemerler yardımıyla altı birime ayrılmış, her birimin üzeri birer kubbe ile örtülmüştür. Sıcaklığın doğu, batı ve güneyinde birer eyvan, güney eyvanının iki yanında ise birer halvet hücresi bulunmaktadır. Halvet hücrelerinin köşeleri ile karşısında kalan köşeler pahlanarak (Res. 6) orta bölüm (Şek. 1 / VI) sekizgen bir alana dönüştürülmüştür. Sıcaklığın orta biriminin üzerini örten kubbenin eteğini bir sıra mukarnas dizisi dolanmaktadır. Orta mekânda, kubbenin altında onikigen prizmal şekilli mermer bir göbek taşı vardır. Doğu, batı ve güneyde yer alan eyvanlar pandantif geçişli birer kubbe ile örtülmüştür. (Res. 7) Kubbelerin üzerinde, ortada daire şekilli, etrafında ise

2 Eyice, 1960, 108.

altıgen şekilli ışık gözleri mevcuttur. Eyvanların zemin kotu, orta mekânın zemin kotundan 23 cm daha yüksek tutulmuş, üç yönden 57 cm genişliğinde, 18 cm yüksekliğinde birer seki ile çevrelenmiştir. Batıdaki eyvanın (Şek. 1 / VII) güneybatı köşesinde sonradan inşa edilmiş bir baca bulunmaktadır. Bu eyvanın güney duvarı üzerinde yer alan mermer kurnanın aynasında bitkisel karakterli bir süslemenin izleri seçilebilmektedir. Güneydeki eyvanın (Şek. 1 / VIII) batı duvarında yer alan kurnanın alt kesiminde ise kenger yaprağını anımsatan bir süsleme vardır. (Res. 8) Doğudaki eyvan (Şek. 1 / IX) yakın zamanda perde duvarlarla ikiye bölünerek bu bölümde iki ayrı özel yıkanma hücresi oluşturulmuştur.

Sıcaklığın güneydoğu ve güneybatı köşelerinde yer alan halvet hücrelerinin girişleri, kademeli kemerli birer çökertme içine alınmıştır. Bu mekânların üzeri, geçişleri pandantiflerle sağlanmış birer kubbe ile örtülüdür. Kubbeler üzerinde daire şekilli bir aydınlatma fenerinin etrafına sıralanmış, altıgen şekilli ışık gözleri bulunmaktadır. Güneybatı köşedeki halvet hücresinde (Şek. 1 / X) su deposunun (Şek. 1 / XII) bakım ve temizliğinin yapılabilmesi için açılmış küçük bir kontrol penceresi vardır.

Hamamın batısında **kadınlar bölümü** yer almaktadır. Bu bölüme hamamın batısından geçen sokaktan girilmektedir. Hamamın zemin kotu, sokak kotunun aşağısında kaldığı için kadınlar bölümünün *soyunmalık* (Şek. 1 / B) mekânına, basamaklarla inilen bir koridordan (Şek. 1 / A) geçilerek ulaşılmaktadır. Erkekler bölümünde olduğu gibi bu mekânın da hamamın inşasından çok sonraki bir tarihte, muhtemelen erkekler bölümündeki soyunmalığın yenilenmesi sırasında yapıldığı anlaşılmaktadır.

Ilıklık (Şek. 1 / C) enine dikdörtgen planlı bir mekândır. Mekânın üzeri üç birimden oluşan bir üst örtüye sahiptir. Kuzey-güney yönünde iki kemerle birbirlerinden ayrılan üç birimden ortadaki, pandantif geçişli bir kubbe, iki yandakiler ise basık kemerli birer beşik tonozla örtülmüştür. Kubbe üzerinde ortada daire şekilli bir aydınlatma fenerinin çevresine sıralanmış 8 adet altıgen şekilli ışık gözü vardır. Mekânın kuzeydoğu köşesinde sonradan inşa edilen çeyrek daire şekilli bir baca yer almaktadır. Ilıklığın doğu duvarının güney ucunda, dikdörtgen bir çökertme içine alınmış, sivri kemerli bir açıklık vardır. (Res. 9) Bu açıklık perde duvarla kapatılarak niş görünümü almıştır. Kadınlar bölümüne ait *tıraşlık* (Şek. 1 / D) olduğu anlaşılan mekânın sonraki bir tarihte erkekler bölümüne dahil edildiğini söylemek mümkündür. Tıraşlığın üzeri pandantif geçişli bir kubbeyle örtülüdür. Kubbe üzerinde ortada yuvarlak bir ışık gözünün çevresinde daire şekilli yerleştirilmiş 8 adet altıgen şekilli ışık gözü bulunmaktadır. Yakın zamanda inşa edilmiş bir baca, gözlerden birini kapatmaktadır. Hamamın plan şeması bir bütün olarak değerlendirildiğinde bu mekânın da (Şek. 1 / D) erkekler bölümünde olduğu gibi aralık olabileceği, ılıklığa bu mekân aracılığı ile geçildiği düşünülebilir. Ancak mekânın (Şek. 1 / D) duvarları üzerinde sonraki bir dönemde kapatılmış bir kapıya ilişkin herhangi bir izin görülemeyişi, soyunmalıkta ılıklığa geçişi sağlayan açıklığın diğer açıklıklarda olduğu gibi içten ve dıştan eş genişlik ve derinlikteki çökertmeler içerisine alınması, yapının inşa aşamasında da planının bu şekilde tasarlandığını ortaya koysa da ileride yapılabilecek restorasyon çalışmalarında çıkabilecek izler bu konuyu netleştirecektir.

Tuvalet (Şek. 1 / E) ılıklığın batısında bulunmaktadır. Dikdörtgen bir plana sahip olan bu mekânın üzeri kuzey-güney yönlü bir beşik tonozla örtülüdür. Tuvalet hücreci mekânın güneyinde yer almaktadır.

Ilıklığın güney duvarının doğu kesiminde, dikdörtgen bir çökertme içine alınmış sivri kemerli bir açıklıktan sıcaklığa ulaşılmaktadır. *Sıcaklık*, erkekler bölümünde olduğu gibi üç eyvanlı ve iki köşe hücreli bir plan şemasına sahiptir.³ Alaşehir'deki mimari mirası konu alan bir çalışmada, hamamın kadınlar kısmı sıcaklık bölümünde bazı değişiklikler yapıldığı ve kuzey hücrelerinin ılıklığa ilave edildiği belirtilmektedir.⁴ Ancak araştırmalarımız sırasında bahsedilen mekânsal değişimlere ilişkin herhangi bir ize rastlanmamıştır. Kaldı ki ılık mekânında üst örtünün dikdörtgen ılık planına uygun olarak tasarlanması, sıcaklığın kuzeybatısında haçvari plan şemasını bütünlüyecek bir hücrenin olması ihtimalini de ortadan kaldırmaktadır. Halvet hücreleri ve kemerler yardımıyla altı birime ayrılan sıcaklığın tüm birimleri pandantif geçişli birer kubbe ile örtülüdür. Sıcaklığın doğu, batı ve güneyinde birer eyvan, (*Res. 10*) güneydoğu ve güneybatı köşelerinde ise halvet hücreleri yer almaktadır. Eyvanlar orta mekâna birer sivri kemerle açılmaktadır. Orta birim ve eyvanlar, kubbeler içindeki ışık gözleriyle aydınlanmaktadır. Güneydeki eyvan (*Şek. 1 / H*) bir perde duvarla kapatılarak özel bir yıkanma mekânına dönüştürülmüştür. Sıcaklığın güneydoğu (*Şek. 1 / K*) ve güneybatı (*Şek. 1 / J*) köşelerinde yer alan halvet hücrelerine ise güneydeki eyvan içinden giriş sağlanmaktadır. Alaşehir'in mimari mirasını konu alan bir çalışmada bu hücrelerin orta mekâna açıldığı belirtilmektedir.⁵ Ancak, her iki hücrenin güney eyvana bakan kapı açıklıklarının hamamdaki diğer mekân açıklıklarıyla eş genişlik ve derinlikteki çökertmeler içerisine alınması, açıklıkların özgün olduğunu göstermektedir. Sivri kemerli bu iki giriş açıklığı, Bursa kemerli birer çökertme içine yerleştirilmiştir. Halvet ve eyvanlarda bulunan kurnalar mermerdendir.

Hamamın güneyinde doğu-batı yönlü bir su deposu (*Şek. 1 / XII*) bulunmaktadır. Ancak, yapının güneyinde yer alan bina nedeniyle su deposunun ve külhanın ölçüleri alınamamıştır.

Alaşehir (Sülün Muslu Paşa) Hamamı plan ve tasarım açısından hamam mimarisinin genel özelliklerini taşıyan çifte bir hamamdır. Yapının her iki bölümünde yer alan sıcaklıklar S. Eyice'nin hamam tipolojisinde "haçvari dört eyvanlı ve köşe hücreli tip"⁶ olarak adlandırdığı grubun üç eyvanlı ve köşe hücreli bir varyasyonudur. Anadolu Türk mimarisinde, bu plan tipine sahip hamamların örneklerine XIII. yüzyıldan XIX. yüzyıla dek geniş bir tarih aralığında rastlanmasına rağmen, örneklerin büyük çoğunluğu XV. ve XVI. yüzyıllara tarihlendirilmektedir. Kayseri Huand Hatun Hamamı (1328)

3 Eyice, 1960, 108.

4 Modjtchedi, 1988, 40.

5 Modjtchedi, 1988, 40.

6 Eyice, 1960, 108.

kadınlar kısmı,⁷ Kastamonu Cemaleddin Frenkşah Hamamı (XIII. yy. ikinci yarısı),⁸ Beçin Büyük Hamam (XIV. yy),⁹ Bursa Emir Sultan Hamamı (XV. yy),¹⁰ Suluova-Yolpınar Köyü Hamamı (15. yy),¹¹ Tire Tahtakale Hamamı (XV. yüzyıl ilk yarısı),¹² Selçuk Saadet Hatun Hamamı (XV. yy. ortaları),¹³ Afyon Gedik Ahmed Paşa Hamamı kadınlar kısmı (15. yy. ikinci yarısı),¹⁴ Işıklı'da Gedik Ahmed Paşa Hamamı (XV. yy.),¹⁵ İstanbul Gedik Paşa Hamamı (XV. yy. ikinci yarısı),¹⁶ Bursa Kadı Hamamı (XV. yy. ikinci yarısı),¹⁷ Savaş (Bermende) Köyü Hamamı (XV. yüzyıl sonu-XVI. yüzyıl),¹⁸ Bergama Hacı Hekim Hamamı (XVI. yy. başı),¹⁹ İstanbul Langa Hamamı (XVI. yy),²⁰ Akhisar Gülruh Sultan (Yeni) Hamamı (XVI. yy.),²¹ Diyarbakır Cüngüş Hamamı (XVII. yy.),²² Ferteke Köyü Hamamı (XVIII-XIX. yüzyıl)²³ sıcaklıklarının plan şemaları Alaşehir Sülün Muslu Paşa Hamamı'na benzemektedir. Bu yapıların büyük çoğunluğunda eyvanlar birer tonozla örtülüdür. Benzer plan şemasına sahip hamamlarda eyvanlarda kubbe kullanımına XV. yüzyılda başlandığı bilinmektedir.²⁴ Bursa Emir Sultan Hamamı, Afyon Gedik Ahmed Paşa Hamamı kadınlar kısmı, Savaş (Bermende) Köyü Hamamı, Bergama Hacı Hekim Hamamı erkekler kısmı üç eyvanlı ve eyvanları tonoz örtülü az sayıdaki örnekler arasında yer almaktadır.

XVII. yüzyılın ikinci yarısında Alaşehir'i ziyaret eden Evliya Çelebi kentte *Yıldırım Han Hamamı* ve çarşıdaki *Süglün Muslu Paşa Hamamı* olmak üzere iki hamam bulunduğunu belirtmiştir.²⁵ Ancak günümüzde Alaşehir kent merkezinde sadece *Sülün Muslu Paşa Hamamı* olarak bilinen bu hamamın varlığı tespit edilebilmiştir. Çelebi'nin bahsettiği diğer hamamın yeri ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

7 Plan için bk. Önge, 1995,207, şek.1.

8 Plan için bk. Önge, 1995, 244, şek.1.

9 Plan için bk. Ünal, 2000,141, şek.2.

10 Plan için bk. Ayverdi 1989a, 359, res. 628a.

11 Plan için bk. Yurdakul, 1994, 197, çiz.9.

12 Plan için bk. Çakmak C., 2002, 48.

13 Plan için bk. Daş, 1998, 388, şek.2.

14 Plan için bk. Ayverdi, 1989a, 19, res. 33.

15 Plan için bk. Çakmak Ş., 2002, 180.

16 Plan için bk. Ayverdi, 1989c, 600, res. 904.

17 Plan için bk. Ayverdi, 1989b, 143, res. 223.

18 Plan için bk. Demiralp, 1996, 94.

19 Plan için bk. Yüksel, 1983, s. 63.

20 Plan için bk. Ünver, 1992, res.23.

21 Plan için bk. Ünal, 1998, 90, şek. 24; Ünal, 2001, 217, şek.3.

22 Plan için bk. Ünal, 158, şek.2.

23 Plan için bk. Ekiz, 2014, 110.

24 Bilgi için bk. Çakmak Ş., 2000, 182.

25 Evliya Çelebi, 2011, 59.

Yapının herhangi bir inşa kitabesi yoktur. Bu nedenle hamamın kesin bir tarihlendirmesinin yapılması mümkün değildir. Ancak hamamın sıcaklık mekânının plan şeması dikkate alındığında, bu sıcaklığı olan hamamların çoğunlukla XV. ile XVI. yüzyıla tarihlendirildiği görülmüştür. Hamamın isminden hareketle banisinin Sülün Muslu Paşa olabileceği de düşünülmelidir. Adına Sicill-i Osmânî’de ulaşılan Muslî Ağa (Süklün) 1612 yılında yeniçeri ağası olmuş, 1613 yılında azledilip, 1614 yılında tekrar tayin edilmiş ve 1615’te İran Savaşlarında şehit olmuştur.²⁶

Evliya Çelebi’nin Seyahatnamesi’nde Sülün Muslu Hamamı’ndan söz etmesi ve Sülün Muslu Paşa’nın XVII. yüzyıl ilk çeyreğinde hayatını kaybettiği dikkate alındığında hamamın en geç bu kişinin ölüm tarihi olan 1615’ten kısa bir süre önce XVI. yüzyıl sonları ile XVII. yüzyılın ilk çeyreğinde inşa edilmiş olabileceğini söylemek mümkün görünmektedir.

Bu çalışmada Alaşehir ilçesinde yer alan, Alaşehir (Sülün Muslu Paşa) Hamamı plan şeması ve süsleme özellikleri açısından tanıtılmaya ve genel olarak incelenmeye çalışılmıştır. Hamam, Osmanlı toplumsal mimarisinin zenginliğini yansıtmaya yanında, Alaşehir’de geçmişten günümüze ulaşan tek hamam örneği olarak kent mimari mirasının önemli yapılarındandır. Pek çok yapı gibi, bu yapı da sadece zamanın tahribatından etkilenmekle kalmamış, aynı zamanda bilinçsiz bir kullanım sonucunda yapıldığı dönemdeki kullanım anlayışından uzaklaşmıştır. Günümüzde kullanılmayan kadınlar bölümü, hamamın bütünlüklü yapısını işlevsel anlamda tamamlayamamaktadır. İleride yapılacak restorasyon çalışmalarında bu bölümün de dikkate alınması ve geçmişin mimari anlayışının bir bütün olarak gelecek kuşaklara ulaştırılması gerekmektedir.

---

26 Mehmet Süreyya, 1996, 111.

KAYNAKÇA

- Akıncı, R. (1949). *Eski Philadelphia Bugünkü Alaşehir*, Ticaret Basımevi: İzmir.
- Ayverdi E. H. (1989a). *Osmanlı Mimârisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri*, II, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları: İstanbul.
- Ayverdi E. H. (1989b). *Osmanlı Mimârisinde Fâtih Devri*, III, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları: İstanbul.
- Ayverdi E. H. (1989c). *Osmanlı Mimârisinde Fâtih Devri*, IV, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları: İstanbul.
- Çakmak, C. (2002). Tire Hamamları, Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara.
- Çakmak, Ş. (2002). Işıklı'da Gedik Ahmed Paşa Hamamı, *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu (Prof.Dr. Gönül Öney'e Armağan)*, İzmir, 179-184.
- Daş E. (1998). Selçuk'taki Türk Hamamları, *Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu, Bildiriler*, İzmir, 385-397.
- Ekiz, M. (2014). Niğde'de Hristiyan Türklere Ait Olduğu Düşünülen Üç Hamam, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 3, 5, 95-117.
- Emecen, F. (1989). "Alaşehir" maddesi, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 2, 342-343.
- Erge, K. (2000). *Alaşehir Philadelphia Guide*, İzmir.
- Evliya Çelebi (2011). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi Kütahya-Manisa-İzmir-Antalya-Karaman-Adana-Halep-Şam-Kudüs-Mekke-Medine*, Ali Seyit Kahraman (Yay.Haz.), 9. Kitap, C.1, Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
- Mehmet Süreyya (1996). *Sicill-i Osmânî*, 5, (Eski yazıdan aktaran: Seyit Ali Kahraman), (Yay. Haz.: Nuri Akbayar), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Modjtchedi, R. (1988). *Alaşehir'de Mimari Mirasın Durumu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Eyice, S. (1960). İznik'te Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir Deneme, *Tarih Dergisi*, XI, 15, İstanbul, 99-120.
- Karakaya, E. (1996). "Tarihi Anıtlarıyla Alaşehir", *Sanatsal Mozaik*, 16, 1996, 44-49.
- Önge, Y. (1995). *Anadolu'da XII.-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları: Ankara.
- Şaman Doğan, N. (2004), Eski Uluborlu'daki Hamam ve Çeşmeler, *Vakıflar Dergisi*, 28, 266-282.
- Ünal, R. H. (1975). Diyarbakır İli'ndeki Bazı Türk-İslam Anıtları Üzerinde Bir İnceleme, Atatürk Üniversitesi Yayınları: Erzurum.

- Ünal, R. H. (2000). “Beçin 1997 Kazısı”, *Sanat Tarihi Dergisi*, X (2000), 139-156.
- Ünal, H. S. (1998). *Akhisar ve Gölarmara'daki Türk Anıtları*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Ünal, H. S. (2001). “Akhisar Hamamları”, *Sanat Tarihi Dergisi*, XI (2001), 205-222.
- Ünver, S. (1992). “İstanbul Yedinci Tepe Hamamları'na Dair Bazı Notlar”, *Vakıflar Dergisi*, II, İstanbul, 245-251.
- Yurdakul, E. (1994). “Amasya-Yolpınar (Hakala-Kağla-Kağala) Köyünde Bulunan İslami Dönem Yapıları”, *Vakıflar Dergisi*, 24, 177-198.
- Yüksel, İ. A. (1983). *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri*, V, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları: İstanbul.

FOTOĞRAFLAR

Res. 1: Alaşehir (Sülün Muslu Paşa) Hamamı. Kuzeyden görünüş.

Res. 2: Alaşehir (Sülün Muslu Paşa) Hamamı. Kubbelerden görünüş.

Res. 3: Alaşehir (Sülün Muslu Paşa) Hamamı. Erkekler bölümü aralık mekânında kubbe geçiş unsuru.

Res. 4: Alaşehir (Sülün Muslu Paşa) Hamamı. Erkekler bölümü aralık mekânındaki devşirme blok.

Res. 5: Alaşehir (Sülün Muslu Paşa) Hamamı. Erkekler bölümü ılıklık mekânı üst örtüsü.

Res. 6: Alaşehir (Sülün Muslu Paşa) Hamamı. Erkekler bölümü sıcaklık mekânı.

Res. 7: Alaşehir (Sülün Muslu Paşa) Hamamı. Erkekler bölümü sıcaklık mekânı kubbesi.

Res. 8: Alaşehir (Sülün Muslu Paşa) Hamamı. Erkekler bölümü sıcaklık mekânı eyvan kurnası.

Res. 9: Alaşehir (Sülün Muslu Paşa) Hamamı. Kadınlar bölümü ılıklık mekanının ve bu mekanın doğu duvarı üzerindeki sonradan duvarla kapatılmış tıraşlık girişi.

Res. 10: Alaşehir (Sülün Muslu Paşa) Hamamı. Kadınlar bölümü sıcaklık mekânı batı eyvanı.

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Sanat Tarihi Dergisi
Cilt: XXVII, Sayı: 1 Nisan 2018

Ege University, Faculty of Letters
Journal of Art History
Volume: XXVII, Issue: 1 April 2018

Yayın Tarihi | Date of Publication
29.04.2018

İnternet Sayfası (Açık Erisim) | Internet Page (Open Access)

DergiPark
AKADEMİK
<http://dergipark.gov.tr/std>

Sanat Tarihi Dergisi hakemli, bilimsel bir dergidir; Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez yayımlanır.

Journal of Art History is a peer-reviewed, scholarly, periodical journal published biannually, in April and October.